

Verbformer i förfluten tid:

Preteritum, imperfekt, perfekt och pluskvamperfekt

Alla dessa verbformer bildas från verbets preteritumstam. Preteritumstammen får man fram genom att ta bort –an från infinitiven:

Kardan har preteritumstam kard, raftan har raft, gereftan har gereft etc.

Alla dessa verbformer är s.k. TAM former, vilket också presens indikativ är (det finns flera sen som vi ännu inte lärt oss).

T = tempus (tid för verbets handling eller tillstånd)

A = aspekt ('synvinkel', verbets aspekt bestäms av hur talaren ser på verbets handling)

M = modus (verbform som anger 'sätt', d.v.s. verbhandlingens säkerhet och/eller nödvändighet)

I verbets former för förfluten tid är ju T = past (förfluten tid)

M (modus) dvs. verbhandlingens säkerhet/nödvändighet markeras inte i förfluten tid, däremot är A (aspekt) viktig precis som i t.ex. romanska språk (franska, spanska).

Vi har olika synsätt på verbets handling eller tillståndet i persiska i förfluten tid.

Om handlingen ses som enstaka och avslutad, d.v.s. punktuell och utan egen intern tidsstruktur används preteritum. Det är den vanligaste verbformen i berättande stil.

Läs om **Preteritum** i grammatikdelen.

Preteritum bildas alltså genom att man till preteritumstammen lägger personändelserna för förfluten tid. Den enda skillnad på dessa personändelser och presensändelserna är i tredje person singular, där förfluten tid inte har någon ändelse.*

Singular

1. kardam	'jag gjorde (en gång)'	کردم
2. kardi	'du gjorde (en gång)'	کردی
3. kard*	'han/hon gjorde (en gång)'	کرد

Plural

1. kardim	'vi gjorde (en gång)'	کردیم
2. kardid	'ni gjorde (en gång)'	کردید
3. kardand	'de gjorde (en gång)'	کردند

Om handlingen ses som pågående eller upprepad eller om verbet snarare beskriver ett tillstånd och en bakgrund till huvudhandlingen står verbet istället i imperfekt. Då kan man säga att verbhandlingen/tillståndet har en egen tidsstruktur.

Läs om **Imperfekt** i grammatikdelen

Imperfekt bildas på samma sätt som preteritum, men har prefixet mi-, precis som presens indikativ har.

Singular

1. mikardam	'jag brukade göra, höll på att göra'	می کردم
2. mikardi	'du brukade göra, höll på att göra'	می کردی
3. mikard	'han/hon brukade göra, höll på att göra'	می کرد

Plural

1. mikardim	'vi brukade göra, höll på att göra'	می کردیم
2. mikardid	'ni brukade göra, höll på att göra'	می کردید
3. mikardand	'de brukade göra, höll på att göra'	می کردند

Både preteritum och imperfekt motsvarar oftast svenskans imperfekt. Här gör alltså persiska en skillnad som inte svenska gör, och det kan därför vara lite svårt för oss att alltid välja rätt verbform i förfluten tid. Huvudregeln är alltså:

Om en handling är enstaka och betraktas som en enhet är det preteritum som används. Handlingen behöver för den skull inte vara kort, det är bara att fokus inte är på tidsförloppet, utan på att handlingen är avslutad och ses som en enhet, t.ex.

Reza Shah regerade i 26 år.

* Om en handling ses som pågående (progressiv) i förfluten tid:

Jag läste, när telefonen ringde

* Eller upprepad (habituell):

När jag var barn åkte jag till min mormor varje vecka

* Eller beskriver en bakgrund eller ett tillstånd:

Solen sken och fåglarna sjöng. Vädret var varmt...

Då är det imperfekt som används.

Men, notera att verben *budan* 'att vara' och *dāstan* 'att ha' som ju aldrig beskriver enstaka handlingar utan alltid beskriver tillstånd motsägelsefullt nog bara har preteritumformer. Det har att göra med historiska språkutvecklingar som vi inte går in på här.

Singular

1. budam	'jag var'	بودم
2. budi	'du var'	بودی
3. bud	'han/hon var'	بود

Plural

1. budim	'vi var'	بودیم
2. budid	'ni var'	بودید
3. budand	'de var'	بودند

Singular

1. dāštam	'jag hade'	داشتم
2. dāšti	'du hade'	داشتی
3. dāšt	'han/hon hade'	داشت

Plural

1. dāštim	'vi hade'	داشتیم
2. dāštid	'ni hade'	داشتید
3. dāštand	'de hade'	داشتند

Både preteritum och imperfekt har sen specialanvändningar i persiska som inte alls motsvarar svenska. Imperfekt används för att markera omöjliga handlingar, men det återkommer vi till längre fram i kursen. Preteritum används på två sätt:

1. För att ange att en handling just kommer att ske (omedelbar framtid). Det finns ett sådant exempel i *Lākpošt o xarguš*, tänk efter vilket!
2. I tidsbisatser och villkorsbisatser som sker före huvudsatsen, även om de ligger i framtid från talögonblicket. Det beror på att man ser handlingen i bisatsen som relaterad till handlingen i huvudsatsen, och i förhållande till den är den förfluten tid. Man säger alltså på persiska:

Om du åkte till Iran kommer du att lära dig bra persiska.

Villkorsbisats – och man måste ju åka och komma fram först innan man börjar lära sig, det är ju just idén i meningen.

När du kom hem äter vi.

Tidsbisats – först kommer du hem, sen äter vi.

Handlingarna: **åkte** och **kom** är alltså förfluten tid i förhållande till **kommer du att lära dig** och **äter**.

Exempel på preteritum i tidsbisats finns i texten *Pāyiz*. Försök att identifiera det.

Nästa TAM-form är **Perfekt**. Läs om perfekt i grammatikdelen.

Perfekt bildas från perfektparticipet, som består av

Preteritumstam + e

karde av kardan, som har preteritumstam kard

rafte av raftan, som har preteritumstam raft

etc.

Till perfektparticipet lägger man sen ett hjälpverb. Svenska har hjälpverbet 'ha'

Jag har gått etc. men persiskan har hjälpverbet 'vara'

I perfekt använder man presensformer av budan

Singular

1. karde-am	'jag har gjort'	کرده ام
2. karde-i	'du har gjort'	کرده ای
3. karde (-ast)	'han/hon har gjort'	کرده است

Plural

1. karde-im	'vi har gjort'	کرده ایم
2. karde-id	'ni har gjort'	کرده اید
3. karde-and	'de har gjort'	کرده اند

Perfekt i persiska används (åtminstone i de exempel som vi skall se) ungefär som i svenska, d.v.s. när en handling har ägt rum i förfluten tid men fortfarande är aktuell i nutid.

'Jag har läst denna bok' har aktualitet i nuet medan 'jag läste denna bok' inte relaterar handlingen till nuet.

Så den sista TAM-formen, **pluskvamperfekt**. Läs om pluskvamperfekt i grammatikdelen.

Även här är svenska och persiska lyckligtvis parallella. Pluskvamperfekt används för verbhandlingar som inträffade före andra verbhandlingar i förfluten tid. X1 i modellen nedan

X1.....X2.....nu.....>

I pluskvamperfekt har persiskan förstås samma hjälpverb som i perfekt, men nu i förfluten tid, som läggs till perfektparticipet:

Singular

1. karde budam	'jag hade gjort'	کرده بودم
2. karde budi	'du hade gjort'	کرده بودی
3. karde bud	'han/hon hade gjort'	کرده بود

Plural

1. karde budim	'vi hade gjort'	کرده بودیم
2. karde budid	'ni hade gjort'	کرده بودید
3. karde budand	'de hade gjort'	کرده بودند